

Stugan SANDKULLEN

Läge okänt. Omtalat 1766. Redan 1759 fanns ett Sandkullen på Sännevadet.

-1766-	Måns Samuelsson	1695
	H Anna Persdotter	1713

Banvaktstuga SANDSTUGAN

Läge: 100 m söder om gården, öster om järnvägen.

1875-1895	Banvakten	Per Magnus Samuelsson	1846 Rappestad
		H Matilda Söderberg	1859 Säby
1899-1907	Banvakten	Johannes Axelsson	1859 Askeryd
		H Hulda Jonsson	1860 S.Vi
1901-1910	Banvakten	Axel Häggberg	1863 Veta
		H Augusta Johansdotter	1859 Allhelgona
1910-	Banvakten	Filip Carlsson	1872 Motala
		H Johanna Carlsson	1880 Norrköping

Stugan SANDSTUGAN

Sandstugan låg strax intill banvaktstugan.

-1847	Nils Andersson	1774 Frinnaryd
-1868	H Anna Nilsdotter	1789 Linderås
-1914	Kristina Ernst	1856 Säby

SÄTHÄLLA

Stugorna vid marknadsplatsen.

Läge: väster om vägen cirka 1 km norr Sätthälla, där nuvarande lägenheten Källsberg är belägen.

Här låg förr tre eventuellt fyra små hus sammanbyggda till en länga. Kring dessa stugor hölls under 200 år Säby marknader. Några av stugorna har troligtvis en gång varit marknadsbodar, som sedan omändrats till bristfälliga bostäder. Vi låter här Sábyskildraren Hösbons Aron berätta hur en av stugorna kom till. Stugorna kallades för Marknadsplatsen, Platsen, Marken och Platsastugan. Samtliga dessa småstugor revs omkring 1900.

Nilsa-Stina och Fia på Platsen

Säby äldsta invånare sedan århundranden tillbaka är änkan Britta Stina Nilsson, som bodde på gamla marknadsplatsen under Sätthälla. Hon avled 10 april 1906 i en ålder av nära 103 år. Hon var född i Skrukeby 1803, men kom redan i tjugoårsåldern till Säby, där hon sedan ingick äktenskap med drängen Fredrik Nilsson. Efter giftermålen övertog de ett av de många torpställena under Gripenbergs fideikommiss. Torpet hette Nilstorp och var ganska magert. Skyldigheten för detta torp var tre dagsverken i veckan året runt på egen kost. Därtill kom femtio kvinnodagsverken under skördetiden. Dessutom var de ålagda att plocka några kannor lingon och andra bär och på vintern spinna ett parti lin. Det var hårda villkor, då torpet inte födde nödiga dragare, utan man måste anlita bönderna omkring för att få sina åkerbitar ordentligt brukade och då fordrade dessa också dagsverken för körhjälpen. Det var ingen avundsvärd lott att vara dagsverkstorpä på den tiden. Männen måste vara borta varje dag för att tjäna en slant. Arbetet på torpet fick utföras under sommaren på nätterna och med hustruns hjälp. Barnen måste redan i skolålderna ge sig från hemmet för att tjäna till mat och kläder. Fredrik och Stina hade tre barn, då båda äldsta, en pojke och en flicka, fick efter slutad skolgång gå från hemmet och ta tjänst. Den yngsta dottern som hette Sofia förblev dock i hemmet. Hon var liten och klen till växten samt dövtum, men utrustad med en ovanlig energi och livlighet, och förunderligt nog hade föräldrarna lärt henne läsa och skriva. I någon skola fick hon aldrig någon undervisning, men kvick som hon var lärde hon sig allting ifråga om arbete.

Så kom det svåra slaget. Torparen Fredrik blev plötsligt sjuk och avled 1847, femtio år gammal. Nu blev det sorg och bekymmer för änkan och flickan. De kunde inte sköta eller behålla torpet utan måste sälja av djuren och det lilla lösöre som fanns. När detta var realiserat fick de några hundra kronor över, men var skulle de finna någon bostad? Vid samtal med friherre Hermelin, som var ägare till Sätthälla under dessa år, fick änkan löfte om att på marknadspalsten uppföra sig en liten bostad. På platsen fanns då två stugor, en låg i norr-söder och en i öster-väster. Mellan dessa två byggnader var en öppen plats på tre meter. Däremellan lät Britta Stina uppföra en liten stuga. De båda husens väggar fick utgöra två sidor i det nya bygget och på de båda gavlarna spikades upp dubbla brädväggar. Så murades det upp en skorstenspipa och lades ett bräddtak över det hela. Det blev en mycket enkel bostad. Rummet var bara två meter i bredd och farstun en

meter med ett ved- och skräprum innanför. Eldspis fanns vid ena väggen, men den användes aldrig utan man hade på spis-hällen en järnkamin med ringar upptill, så att man kunde koka mat och kaffe. På framsidan var ett fönster med fyra rutor och på bortre sidan en glugg med en ruta. I ändan av rummet stod två sängar, mitt för spisen ett bord och en spinnvagn och vid fönstret en symaskin. Dottern hade även lärt sig sömnad. I denna primitiva bostad bodde de två kvinnorna, Nilsa-Stina och Fia på Platsen, som de allmänt kallades, ett sextiotal år eller så länge de levde. Änkan spann lin och ull och stickade strumpor och Fia ägnade sig åt linnesömnad. Bl.a. hade hon mycket arbete med att sy skjortor. Alla karlar hade på den tiden vita linneskjortor. Dessa skjortor sydde Fia så noga och så väl man kunde önska för 25 öre stycket. Hon hade så mycket beställningar hon hann med. Vidare hade hon en bandstol och vävde breda vackra strumpeband med namn och korta bibelspråk på. Dagsförtjänsten för dessa arbeten blev inte stor. Då började Fia äta sig dagsverken vid herrgårdarna. Torparna var ålagda att göra femtio kvinnodagsverken på somrarna, och deras hustrur kunde ju inte komma från barn och hem, utan de måste leja för dessa dagsverken och betalade då en krona om dagen på egen kost. Fia åtog sig att göra 100 dagsverken varje sommar för att tjäna mera. Det var rörande att se denna dövtumma, kläna, men ändå ovanligt sega kvinna, vecka efter vecka under hösten binda säd på de stora fälten. All säden mejades för hand och det var kvinnornas lott att binda. Drängarna hade ibland be-ting på mejning. De kunde då efter hårt arbete kanske sluta efter middagen, men ville då inte gå hem till herrgården, utan gick in i en lada och lade sig att sova. Då hade Fia en skjorta med sig att sy på, när de andra vilade. Hon kunde inte vara sysslolös. Under alla åren vårdade hon ock-så sin mor.

Så kom 1 september 1903 då modern fyllde 100 år. Det blev en stor jubeldag i den lilla kammaren på Platsen. Hon blev storartat hyllad både från Stockholm och Göteborg och flera andra platser. Det kom kaffe, socker och matvaror i stora mängder och flera hundra kronor i kontanter. Nu var det glädje i det fattiga hemmet. Fia kunde sluta med dagsverkena och uteslutande ägna sig åt att sköta modern. Men de var vana vid att leva ett sparsamt liv och de var så rädda om dessa pengar, att de räckte i bådas livstid.

När Stina avled 10 april 1906 var hon 102 och ett halvt år. Dottern Fia sörjde mycket sin mor. Av tungt arbete och slit var hon också ganska medtagen. Hon fick sedan en tärande

sjukdom, och hon avled 1910 i en ålder av 65 år.

Nu är alla de gamla stugorna borta, tomten är friköpt och en ny villa uppförd på den gamla vackra marknadsplatsen.

Hösbons Aron

PLATSEN och PLATSASTUGAN

1789-	Ingrid Månsdotter	1742 Dryllan Säby
1789-	Annika Hansdotter	1731 Skatkärr Säby
1789-	Ingeborg Nilsdotter	1724 Magersjö Säby
1812-	Lars Sätt	1780 Säby
	H Greta Persdotter	1781 Säby
1832-	Inga Stålberg	1777 Rogberga
1832-	Jonas Månsson Sandberg	1802 Sandsjö
1850-	Clas August Sandberg	1833 Säby
	H Anna Sofia Johansdotter	1833 Säby
1860-	Johan Andersson	1807 Säby
	H Anna Catarina Hansdotter	1808 Björkö
1866-	Gustav Adolf Lönnroth	1830 Bredestad
	H Johanna Gustava Johansd.	1834 Bringetofta
1867-	Johan Johansson	1832 Vireda
	H Anna Andersdotter	1831 Flisby
1870-	Alfred Lindgren	1855 Askeryd
	H Eva Ceistina Johansd.	1853 Säby
	F.soldaten Peter Magnus Brink	1829 Säby
	H Lovisa Persdotter	1836 Linderås
1886-	Karl Johansson Ström	1835 Askeryd
	H Johanna Fredriksdotter	1834 Säby
	Skomakaren Frans August Ström	1871 Säby

MARKNADSPLATSEN

1759-	Maja Månsdotter	1743 Linderås
1760	Stina	
1793-	Jonas Jönsson	1775 Linderås
	H Anna Andersdotter	1771 Gummelycke Säby

-1803-		Maja Andersdotter	1766 Säby
	Skräddaren	Peter Svensson	1772 Säby
		H Stina Månsdotter	1779 Säby
-1817-		Anders Månsson	1778 Säby
		H Sara Svensdotter	1775 Säby
1845-	Änkan	Britta Stina Svensdotter	1803 Skrukeby
		död 1906, 103 år gammal	
	Dottern	Sofia Fredriksdotter	Nilstorp Säby
	Skomakaren	Axel Wilhelm Johansson	1844 Säby
		H Johanna Gustava Johansd.	1844 Säby
		Matilda Karolina Johansd.	1847 Säby

SÄTHÄLLA GÄSTGIVERI

Säthälla omnämns 1599 då Nils i Säthälla var skjutsrättare. 1662 kallas Säthälla för krögaregården. Nuvarande huvudbyggnad torde vara uppförd i början av 1700-talet och har tjänstgjort som gästgiveri i 200 år. Under lång tid var Säthälla tingsplats. Tingssalen på andra våningen finns ännu kvar i oförändrat skick. Säthälla Gästgiveri är ännu bebott. Den gamla byggnaden är väl underhållen och bevarad i sitt forna skick och är med sitt vackra läge ett sevärt byggnadsminne.

Blomsterkonungen Linné lär tvenne gånger gäststat Säthälla vid sina resor på 1750-talet. Här kunde man då äta en måltid med tre rätter för 21 $\frac{1}{2}$ öre och till maten dricka en kanna öl och ett kvarter brännvin för 12 öre.

-1680-	Krögaren	J Ståhl	
-1725	Krögaren	Elisabeth Hesselqvist	
		Hon var den första kvinnliga krögaren. Blev mördad av sin make 1725.	
-1779-	Traktören	Vigren	1749 S.Vi
	Madam	H Greborg	1749 Ekeby
1791-	Traktören	E Lövgren	1760 Lycke Säby
		H Maja Sjöberg	1767 Skänninge
1816-	Gästgivaren	Gabriel Sundvall	1769 Ekeby
		H Lisa Götman	1783 Solberga
1825	Gästgivaren	Anders Nilsson	1779 Säby
		H Eva Larsdotter	1796 Säby
1829-	Gästgivaren	Johannes Lövgvist	1780 Hakarp
		H Kristina Hessel	1791 Krigsberga
1837-	Gästgivaren	Petter Wikman	1807 Köpenhamn
		H Maria Aurora Blavier	1804 Götene

Sätthälla Gästgifveri

Torpet Ytterlycke

Läge: Cirka 900 m nordväst Sätthålla.

Detta torp kallades förr för Ytterlycke utjord och har varit ett s.k. fullgott torp, som drevs som eget lantbruk fram till omkring 1950. Numera äges och brukas det till Sätthålla. Kvarvarande byggnader användes till fritidshus.

-1759-		Mäns och Ebba	
-1772-	F.traktören	Anders Vigren	1747 S.Vi
		H Anna Greta Greborg	1753 Ekeby
-1789-	Torparen	Petter Jonsson	1752 Kolshult
			Säby
		H Maja Jonsdotter	1758 Ulfsbo
			Säby
-1803-	Torparen	Petter Olofsson	1757 Säby
		H Birgitta Andersdotter	1752 Säby
-1819-	Torparen	Peter Andersson	1787 Säby
		H Greta Nilsson	1790 Säby
-1829-	Torparen	Anders Nilsson	1803 Linderås
		H Sara Nilsson	1802 Linderås
-1834-	Torparen	Anders Pettersson	1803 Askeryd
		H Maja Stina Larsson	1802 Säby
1838	Avs.soldaten	Petter Ceder	1802 Säby
		H Carin Jakobsdotter	1793 Adelöv
1850-	Torparen	Johan Wilhelm Gustavsson	1823 Säby
		Utv. till USA med hustru och 6 barn 1868	
		H Eva Lotta Johansson	1835 Säby
-1870-	Torparen	Johannes Andersson	1848 Säby
		H Hedda Johansson	1847 Säby
		Johanna Bremer	1824 Säby
		Hilda Elisabeth Karlsson	1868 Säby
	Torparen	Johan Wilhelm Karlsson	1861 Säby
		H Augusta Sofia Karlsson	1875 Säby
	Siste torparen	Erik Lago	1904 Säby
		H Edit Maria f. Adolfsson	1910 Säby

LILLA eller GAMLA SÄTHÄLLA

Läge: Vid gamla häradsvägen mot Mörby, cirka 700 m väster Salthälla.

Våra fäder kallade denna gård för Gamla Salthälla och det kan möjligtvis vara så att här låg förr gården Salthälla, vilken omnämns på 1400-1500-talet. Vid gästgiveriets tillkomst byggdes detta vid nuvarande Salthälla och här växte sedan upp en ny gård. Efter en brand i gamla Salthällas mangårdsbyggnad, flyttades och återuppfördes densamma på Galtås Norrgård, där den ännu finns kvar. Lämningar efter husgrund och en stenfylld brunn är det enda, som finns efter den gamla gården, vars sista inneboende lär ha tjänstgjort som skjutskuskar vid Salthälla gästgiveri.

-1816-	Skräddaren	Samuel Sundvall	1761 Ekeby
		H Annie Andersdotter	1745 Hagsäter
-1833-		Gustav Andersson	1811 Säby
-1833-		Anders Pettersson	1803 Askeryd
-1833-		Anders Eriksson	1810 Säby
-1833-		Anders Jonsson	1815 Säby

Stugan BROHOLM

Läge: Cirka 900 m väster Salthälla.

Området där stugan låg kallas av ortsbefolkningen för Broströmsgatan. Den lär en gång i tiden varit en avstyckad vattengata, för att kreaturen från gårdarna Ebbarp och Varvestorp skulle kunna komma till ån för att dricka. Stugan Broholm revs omkring 1900, boplatsen är delvis uppodlad.

1801	Mälaren	Gabriel Lindvall	1757 Säby
		H Stina Norling	
1817-	Skomakaren	Nils Broström	1790 Askeryd
		H Anna Greta Rudberg	1777 Ringarum
-1865-		Klara Rosengren	1815 Linköping
1872		Klara Broström	1815 Säby

Torpet TULLSTUGAN

Läge: Cirka 1300 m norr Sätthälla.

Namnet Tullstugan kan ha tillkommit vid den tid då Säby marknader flyttades till en plats strax söder om torpet. Vid denna tid gick stora allfartsvägen härförbi och marknadsknallarna norrifrån kanske här fick betala någon slags avgift för att få bedriva handel. Tullstugan har under lång tid varit dagsverks-torp under Gripenberg, men ägs och brukas numera av Katarp.

-1759-		Per och Maja	
1772-	Skomakaren	Sven Ramstedt	1732 Barkaryd
		H Sara Andersdotter	1740 Ängen Säby
-1814-		Jonas Svensson	1770 Säby
		H Maria Nilsdotter	1760 Säby
1823-	Torparen	Jonas Månsson	1802 Sandsjö
		H Greta Eriksdotter	1807 Säby
1843-	Torparen	Johan Nilsson	1813 Säby
		H Maja Stina Jaensdotter	1813 Linderås
1848-	Torparen	Anders Andersson	1815 Sund
		Utv. till USA med hustru och 5 barn 1854	
		H Maja Stina Nilsdotter	1804 Säby
1854-	Torparen	Carl Adamsson	1818 Sund
		Utv. till USA med hustru och 4 barn 1867	
		H Carolina Adolfsdotter	1827 Säby
1867-	Torparen	Karl Anders Syrén	1832 Nässjö
		H Hedda Sofia Andersdotter	1832 Säby
1880-	Torparen	Gustav Adolf Pettersson	1836 Säby
		H Hedda Charlotta Magnisd.	1838 Säby
1895-	Torparen	Alfred Karlsson	1878 Säby
		H Anna Sofia Skarp	1876 Höreda
	Torparen	Johan Albin Johansson	1896 Säby
		H Gunhild Spång	1896 Säby
	Siste torparen	Erland Axelsson	1911 Säby
		H Viola f. Karlsson	1909 Säby